

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การบริหารงานคณะสงฆ์มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระบรมศาสดาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติไว้เพื่อให้ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาได้นำพระธรรมคำสอนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม การเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถือเป็นภารกิจสำคัญที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติ นอกจากนั้นแล้วการปฏิบัติและการดำรงชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ตามพระธรรมวินัย จะเป็นการสร้างศรัทธา ความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชนและเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

ในอดีตใช้คำว่า การปกครองคณะสงฆ์ ปัจจุบันใช้คำว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งมีความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา เป็นการปกครองเพื่อบังคับบัญชาดูแลผู้ได้บังคับบัญชาให้อยู่ในการปกครองให้เรียบร้อยดีงาม ส่วนการบริหารจะเป็นไปเพื่อการบริหารจัดการในการที่จะดำเนินงานนั้น ๆ ให้สำเร็จ ในการบริหารนั้น พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)^{*} ได้ให้ความหมายของการบริหารตามแนวพระพุทธศาสนาว่า พุทธวิธีการบริหารควรยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญโดยผู้บริหารเองจะต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหารและต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งโดยพึงสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่ เพราะเสียสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย เพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่” ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงการปกครองคณะสงฆ์หรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงต้องเป็นพระธรรมวินัยเป็นหลัก เพราะพระธรรมวินัยเป็นโครงสร้างและการจัดสภาพสังคมสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยและเป็นการพัฒนาบุคลากรในสังคมด้วย ทุกคนจะรู้จักหน้าที่ของตนเอง

^{*}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒.

พระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครองและวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศและพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ จัดการและพัฒนา การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปด้วยดี พระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญในการดูแลพระภิกษุสามเณร ดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้ภิกษุ สามเณร มีจริยาวัตรตรงตาม ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย นับว่าพระสังฆาธิการเป็นผู้จรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ดูแลความประพฤติปฏิบัติของภิกษุ สามเณร มิให้ออกนอกพระธรรมวินัยและพระสังฆาธิการโดยเฉพาะเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะต้องบำรุงรักษา จัดการวัดและสมบัติของวัดให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลการที่จะทำให้พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าและมั่นคงยั่งยืนถาวร คู่ประเทศไทยได้นั้นจะต้องมีพระสังฆาธิการเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยจรรโลงพระพุทธศาสนาได้^๒

การจัดระเบียบคณะสงฆ์ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งประเทศ มีสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสเป็นกำลังสำคัญ การปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ได้เลียนแบบการปกครองเทศบาลเป็นมณฑลเมือง แขวง(อำเภอ) วัด(หมู่บ้าน) เช่นเดียวกับการปกครองบ้านเมือง อำนาจบังคับบัญชาชั้นสูงสุดอยู่ที่พระมหากษัตริย์มีมหาเถรสมาคมมีหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ แต่ก็เพียงรับพระบรมราชโองการมาปฏิบัติและถวายคำปรึกษาเท่านั้น เว้นแต่เรื่องที่พระมหากษัตริย์โปรดให้มหาเถรสมาคมทำการวินิจฉัย คำตัดสินของพระมหาเถรสมาคมจึงถือเป็นสิทธิขาดแบบแผนการปกครอง

การปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีพื้นที่ ๑๕ ตำบล มีวัดที่ขึ้นทะเบียนของกรมการศาสนาทั้งหมด ๘๔ วัด โดยแบ่งเป็นเจ้าอาวาส จำนวน ๘๔ รูป พระลูกวัด จำนวน ๓๒๐ รูป รวมทั้งหมดจำนวน ๔๐๔ รูป^๓ จำเป็นที่พระสังฆาธิการจะต้องมีการบริหารให้

^๒ กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

^๓ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดแพร่, ข้อมูลศาสนสถาน,ศาสนบุคคลประจำปี พ.ศ.๒๕๕๕, (อัคราณา).

กิจการคณะสงฆ์เป็นไปด้วยดี มีความถูกต้อง เหมาะสม มีความบริสุทธิ์ ยุติธรรม มีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามหลักธรรม ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาพสังคมปัจจุบัน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของ พระสังฆาธิการในเขตอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ สำหรับเป็นข้อมูลในการวางแผนและพัฒนา งานคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อประสิทธิภาพการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ที่มีสถานภาพแตกต่างกัน

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของ พระสังฆาธิการในเขตอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ให้มีประสิทธิภาพ

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอ เมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีการกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ศึกษาเฉพาะประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการใน เขตอำเภอเมืองแพร่จังหวัดแพร่ ใน ๖ ด้าน คือ (๑) ด้านการปกครอง (๒) ด้านการศาสนศึกษา (๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (๔) ด้านการเผยแผ่ (๕) ด้านสาธารณูปการ (๖) ด้านสาธารณะ สงเคราะห์

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระสังฆาธิการที่จำวัดอยู่ในเขตอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จำนวน ๔๐๔ รูป แยกเป็นเจ้าอาวาสจำนวน ๘๔ รูปและพระลูกวัดจำนวน ๓๒๐ รูป

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ พระสังฆาธิการที่จำวัดอยู่ในเขตอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ในส่วนของเจ้าอาวาสและพระลูกวัด จำนวน ๒๔๘ รูป โดยแยกเป็นเจ้าอาวาส จำนวน ๗๓ รูป และพระลูกวัดจำนวน ๑๗๕ รูป

๑.๓.๓ ขอบเขตพื้นที่

กำหนดพื้นที่เฉพาะการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ จำนวน ๘๔ วัด

๑.๓.๔ ของเขตด้านตัวแปร

๑) ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพส่วนบุคคล คือ เจ้าอาวาสและพระลูกวัด

๒) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ตามหลักบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๖ ด้าน ได้แก่

- ด้านการปกครอง
- ด้านการศาสนศึกษา
- ด้านการศึกษาสงเคราะห์
- ด้านการเผยแผ่
- ด้านสาธารณูปการ
- ด้านสาธารณะสงเคราะห์

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนมกราคม ๒๕๕๕ ถึง เดือนมกราคม ๒๕๕๖ รวมเป็นระยะเวลา ๑๒ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่มีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

๑.๔.๒ เจ้าอาวาสและพระลูกวัดที่มีสถานภาพส่วนบุคคลต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ต่างกันหรือไม่ อย่างไร

๑.๔.๓ ปัญหาและแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ให้มีประสิทธิภาพเป็นอย่างไร

๑.๕ สมมุติฐานการวิจัย

พระสังฆาธิการที่มีสถานภาพต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ทั้ง ๖ ด้านแตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

ประสิทธิภาพ (Effectiveness) หมายถึง การปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการภายในวัดที่อยู่ในเขตปกครองของอำเภอเมืองแพร่จังหวัดแพร่ ที่สามารถปฏิบัติงานได้บรรลุเป้าหมายตามที่เกณฑ์คุณภาพและเวลาที่ทางวัดและทางเถรสมาคมได้กำหนดไว้

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ หมายถึง งานที่พระสังฆาธิการในอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ต้องปฏิบัติหรือจะต้องกระทำอันเรียกเป็นหน้าที่ทางการปกครองคณะสงฆ์ ๖ ด้าน คือ (๑) ด้านการปกครอง (๒) ด้านการศาสนศึกษา (๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (๔) ด้านการเผยแผ่ (๕) ด้านสาธารณูปการ (๖) ด้านสาธารณะสงเคราะห์

วัดในอำเภอเมืองแพร่ หมายถึง วัดที่จำพรรษาของพระภิกษุเถรในเขตการปกครองของเจ้าคณะอำเภอเมืองแพร่ ซึ่งมีทั้งหมด ๘๔ วัด

พระสังฆาธิการ หมายถึง เจ้าอาวาสผู้ดำรงตำแหน่งการปกครองของพระภิกษุภายในวัดในเขตอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

พระลูกวัด หมายถึง พระภิกษุที่อยู่ในความปกครองของเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ

ด้านการปกครอง หมายถึง การดูแลคณะสงฆ์และการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่ดูแลวัดใน อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ให้ปฏิบัติตามวินัย กุฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ ของมหาเถรสมาคม และตามบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

ด้านการศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลีและพระปริยัติธรรมแผนกสามัญแก่พระภิกษุ รวมทั้งส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณร ได้ศึกษาเล่าเรียนในสำนักเรียนด้วย

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเล่าเรียนที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือจัดสถานศึกษา เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนรวมถึงประชาชนทั่วไปให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน ศึกษาธรรม โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ตามสถานศึกษาต่างๆ ให้ได้รับความรู้

ด้านการเผยแผ่ หมายถึง การเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยจัดให้มีการฟังธรรมเทศนา การบรรยายหรือปาฐกถาธรรม การจัดศาสนพิธีต่างๆ เพื่อรักษาพิธีและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา และการให้ธรรมแก่คนในชุมชน รวมทั้งจัดให้มีการบรรยายธรรมตามสถานศึกษาอีกทางหนึ่ง

ด้านการสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติไว้ในวัดด้วยการรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่งศาสนวัตถุ และศาสนสถาน ที่อยู่เดิมให้มั่นคงถาวร และก่อสร้างเพิ่มเติมให้เหมาะสม กับศาสนสมบัติที่จำเป็นต่อการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง

ด้านการสาธารณะสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการสาธารณประโยชน์ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คนในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณกุศล เพื่อช่วยเหลือแก่คนในสังคม และการพัฒนาชุมชน

คณะสงฆ์อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ หมายถึง บรรดาพระภิกษุที่ได้รับบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งปฏิบัติกิจในและนอกราชอาณาจักรในฝ่ายมหานิกายของคณะสงฆ์อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

สถานภาพส่วนบุคคล หมายถึง ปัจจัยที่แต่ละบุคคลมีแตกต่างกัน ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดไว้ดังนี้ เจ้าอาวาส และพระลูกวัด

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลของการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยจำแนกตามข้อมูลทั่วไป

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหาและแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ให้มีประสิทธิภาพ

๑.๗.๔ ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปเป็นข้อมูลในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ในปัจจุบันและอนาคตได้